

49. ročník
2012/2013

ŠKOLNÍ KOLO
kategorie A a E

ŘEŠENÍ SOUTĚŽNÍCH ÚLOH

TEORETICKÁ ČÁST (60 BODŮ)

ANORGANICKÁ CHEMIE

16 BODŮ

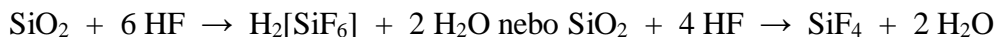
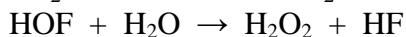
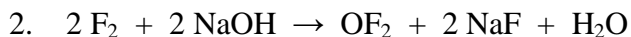
Úloha 1 Fluoridy poprvé

9 bodů

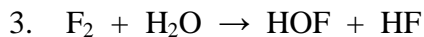
1.

látka	název	strukturní vzorec	oxidační čísla	tvary molekuly
A	difluorid kyslíku (lze akceptovat i difluoroxidan)		O ^{II} , F ^{-I}	lomený
B	kyselina fluorná (lze akceptovat i fluoroxidan)		H ^I , O ⁰ , F ^{-I}	lomený
C	fluorovodík (kyselina fluorovodíková)		H ^I , F ^{-I}	lineární
D	peroxid vodíku		H ^I , O ^{-I}	tvary „složeného papíru“
E	fluorid křemičitý (ev. kyselina hexafluorokřemičitá či hexafluorokřemičitan sodný)		Si ^{IV} , F ^{-I}	tetraedr
		$2\text{H}^{\oplus} \left[\begin{array}{c} \text{F} \\ \\ \text{F}-\text{Si}-\text{F} \\ \\ \text{F} \\ \text{F} \quad \quad \text{F} \\ \diagdown \quad \quad / \\ \text{Si} \\ / \quad \quad \backslash \\ \text{F} \quad \text{F} \quad \text{F} \end{array} \right]^{2\ominus}$		oktaedr

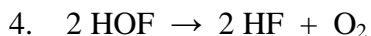
1 bod za správně určené názvy (po 0,2 bodu), 1 bod za elektronové strukturní vzorce (po 0,2 bodu)
1 bod za správná oxidační čísla (po 0,2 bodu), 1 bod za tvary molekul (po 0,2 bodu)
celkem maximálně 4 body

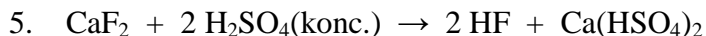
za každou uvedenou rovnici 0,5 bodu; celkem 1,5 bodu

0,5 bodu

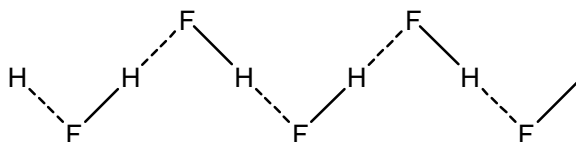
0,5 bodu

HF se nevyrábí přímou reakcí prvků, tento způsob je vhodný pouze pro výrobu HCl a HBr.

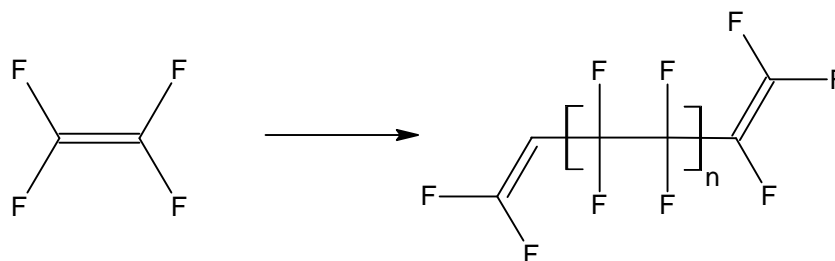
Lze akceptovat i vyrovnanou rovnici s CaSO_4 jako vedlejším produktem. za rovnici 1 bod

6. vodíkové můstky

identifikace interakcí 0,5 bodu, náskres 0,5 bodu; celkem 1 bod

7.

znázornění polymerace 0,5 bodu

Úloha 2 Nukleární magnetická rezonance

4 body

1. Tvar aniontu $[\text{PF}_6]^-$ je oktaedr, všechny úhly FPF nabývají 90° (resp. 180° pro fluory v polohách *trans*).

1 bod

2. 1:6:15:20:15:6:1

1 bod

3. ^{19}F NMR spektrum CCl_3F bude tvořeno pouze singletem. V okolí fluoru se nenachází žádné NMR aktivní jádro, které by signál štěpilo na multiplet. CCl_3F tedy náleží spektrum A. ^{19}F NMR spektrum $\text{CF}_3\text{CCl}_2\text{F}$ bude tvořeno dvojicí signálů. Fluory z uskupení CF_3 bude v NMR spektru reprezenovat dublet (štěpení způsobí vliv jednoho fluoru na sousedním atomu uhlíku $1 + 1 = 2$), zatímco signál příslušející fluoru ze skupiny CCl_2F bude tvořit kvartet ($3 + 1 = 4$). Správné je tedy spektrum C.

za správné určení spektra po 0,5 bodu, za správný komentář po 0,5 bodu; celkem tedy 2 body

Úloha 3 Acidobazické děje

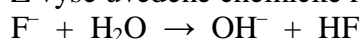
3 body

1. Fluorid sodný je sůl silné zásady a slabé kyseliny. Fluoridový anion podléhá hydrolyze za vzniku hydroxidového aniontu. Roztok uvedené soli bude tedy reagovat zásaditě. *0,5 bodu*
2. Hydrolyze podléhá pouze fluoridový anion, který vzniká ve vodném prostředí disociací NaF.

$$\text{F}^- + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{OH}^- + \text{HF}$$
za rovnici hydrolyzy 0,5 bodu
3. Pro disociaci fluorovodíku lze napsat rovnovážnou disociační konstantu ve tvaru:

$$K_a = \frac{[\text{H}^+][\text{F}^-]}{[\text{HF}]}$$

Z výše uvedené chemické rovnice popisující hydrolyzu:

lze definovat látkovou bilanci jako:

$$c = [\text{HF}] + [\text{F}^-],$$

a nábojovou bilanci jako:

$$c = [\text{Na}^+] = [\text{F}^-] + [\text{OH}^-],$$

kde c je analytická koncentrace fluoridu sodného.

Tj., $[\text{HF}] = [\text{OH}^-]$.

Pro koncentraci nedisociovaného HF tedy platí:

$$[\text{HF}] = c - [\text{F}^-].$$

Dosazením do vztahu pro rovnovážnou konstantu dostaneme:

$$K_a = \frac{[\text{H}^+][\text{F}^-]}{[\text{HF}]} = \frac{[\text{H}^+](c - [\text{OH}^-])}{[\text{OH}^-]}.$$

Protože koncentrace iontů H^+ a OH^- je svázána přes iontový součin vody, tj.:

$$K_w = [\text{H}^+][\text{OH}^-],$$

získáváme po dosazení:

$$K_a = \frac{[\text{H}^+](c - [\text{OH}^-])}{[\text{OH}^-]} = \frac{[\text{H}^+](c - \frac{K_w}{[\text{H}^+]})}{\frac{K_w}{[\text{H}^+]}} = [\text{H}^+]^2 \left(\frac{c}{K_w} - \frac{1}{[\text{H}^+]} \right) = \frac{c}{K_w} [\text{H}^+]^2 - [\text{H}^+].$$

Řešením uvedené kvadratické rovnice získáváme jeden reálný kořen, jehož hodnota je:

$$[\text{H}^+] = \frac{1 + \sqrt{1 + 4 \cdot \frac{c}{K_w} \cdot K_a}}{2 \frac{c}{K_w}} = \frac{1 + \sqrt{1 + 4 \cdot \frac{0,3}{10^{-14}} \cdot 3,53 \cdot 10^{-4}}}{2 \frac{0,3}{10^{-14}}} = 3,43 \cdot 10^{-9},$$

a tedy $\text{pH} = 8,46$.

Poznámka: úlohu lze řešit poněkud jednodušším způsobem, pokud si uvědomíme, že objem hydrolyzy aniontu F^- je malý, a koncentraci HF lze tedy oproti koncentraci F^- zanedbat, tj.:

$$c \sim [\text{F}^-].$$

Poté dostáváme:

$$K_a = \frac{[\text{H}^+] \cdot c}{[\text{OH}^-]} = \frac{[\text{H}^+] \cdot c}{\frac{K_w}{[\text{H}^+]}} = [\text{H}^+]^2 \left(\frac{c}{K_w} \right),$$

a odtud:

$$[\text{H}^+] = \sqrt{\frac{K_a \cdot K_w}{c}} = \sqrt{\frac{3,53 \cdot 10^{-4} \cdot 10^{-14}}{0,3}} = 3,43 \cdot 10^{-9}.$$

Poznámka: je dobré si uvědomit, že obě řešení jsou plně konzistentní – v rigorózním řešení pomocí kvadratické rovnice lze v součtu v čitateli některé malé členy zanedbat, a dostáváme:

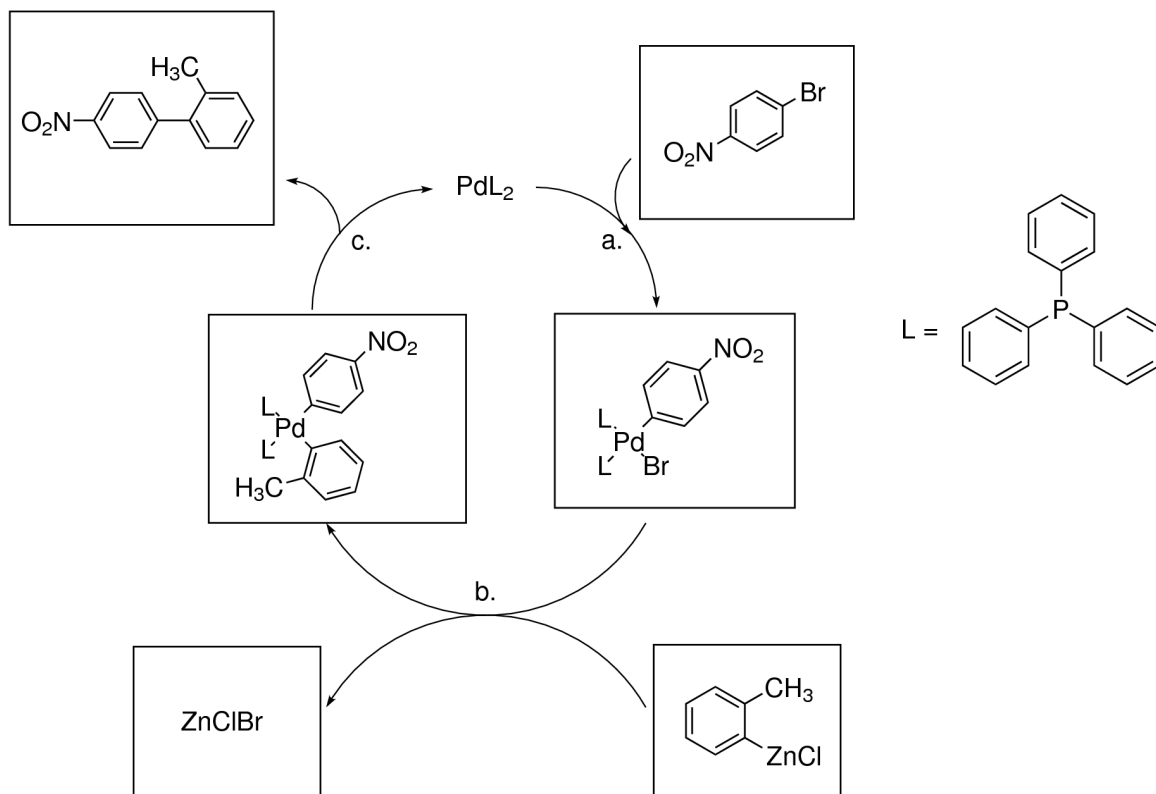
$$[\text{H}^+] = \frac{1 + \sqrt{1 + 4 \cdot \frac{c}{K_w} \cdot K_a}}{2 \frac{c}{K_w}} = \frac{\sqrt{4 \cdot \frac{c}{K_w} \cdot K_a}}{2 \frac{c}{K_w}} = \frac{\sqrt{\frac{c}{K_w}} \cdot \sqrt{K_a}}{\frac{c}{K_w}} = \frac{\sqrt{\frac{c}{K_w}} \cdot \sqrt{K_a}}{\sqrt{\frac{c}{K_w}} \cdot \sqrt{\frac{c}{K_w}}} = \frac{\sqrt{K_a}}{\sqrt{\frac{c}{K_w}}} = \sqrt{\frac{K_a \cdot K_w}{c}}$$

2 body

(uznat lze samozřejmě i jiné smysluplné řešení (např. výpočet za použití hydrolytické konstanty K_h))

Úloha 1 Cross-couplingové reakce

4,5 bodu

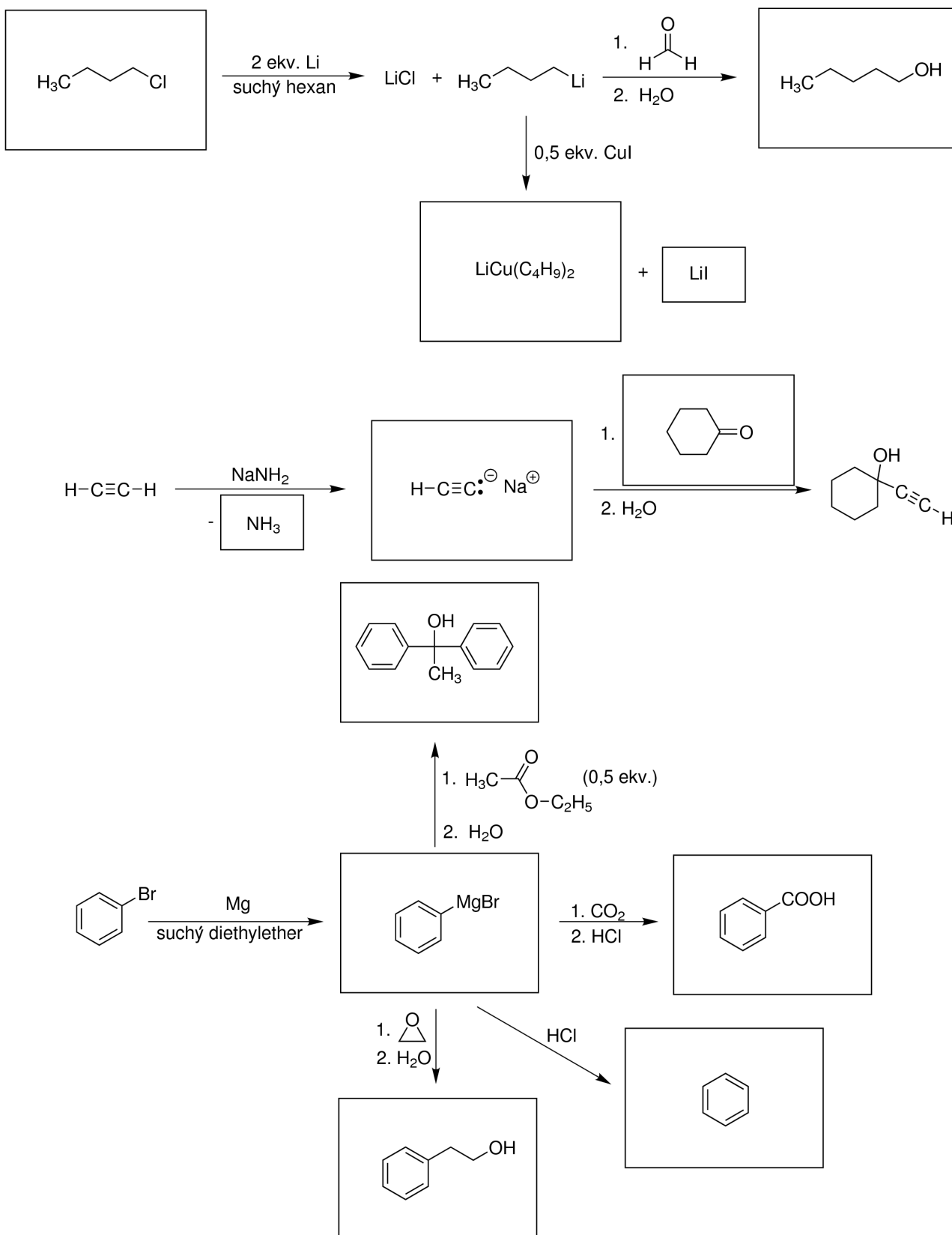

- a) oxidativní adice
- b) transmetalace
- c) redukční eliminace

za každou správně doplněnou strukturu 0,5 bodu, za správné určení oxidativní adice, redukční eliminace a transmetalace také 0,5 bodu

Úloha 2 Příprava a reakce organokovových sloučenin

6 bodů

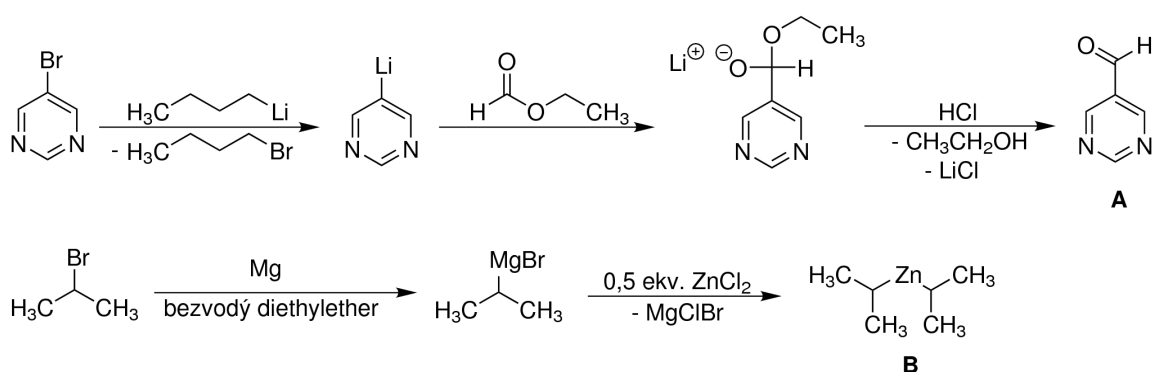

za každou sloučeninu správně doplněnou do rámečku 0,5 bodu

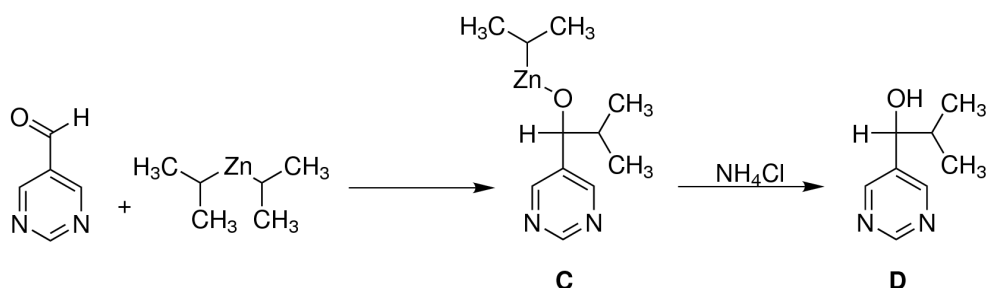
Úloha 3 Asymetrická autokatalýza při adici organokovů

5,5 bodu

1. Přípravu sloučenin A a B popisují následující rovnice:

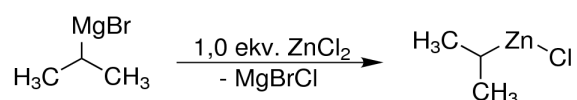
Pyrimidin-5-karbaldehyd (sloučenina **A**) reaguje s diisopropylzinkem (sloučenina **B**) za vzniku alkoholátu **C**, který vodným roztokem NH₄Cl hydrolyzuje za vzniku 2-methyl-1-(pyrimidin-5-yl)propan-1-olu (sloučenina **D**).

za každou správnou strukturu 1 bod

Vazbu mezi kovem a atomem kyslíku v alkoholátu je možno psát jako iontovou nebo kovalentní.

2. Reakcí bezvodého chloridu zinečnatého s isopropylmagnesium-bromidem vzniká isopropylzincum-chlorid.

za správnou strukturu produktu 0,5 bodu

Jako správnou odpověď lze také uzнат isopropylzincumbromid.

3. Hlavním vedlejším produktem je pyrimidin.

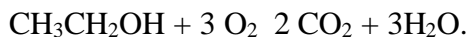
za správnou strukturu vedlejšího produktu 1 bod

Úloha 1 Koňak

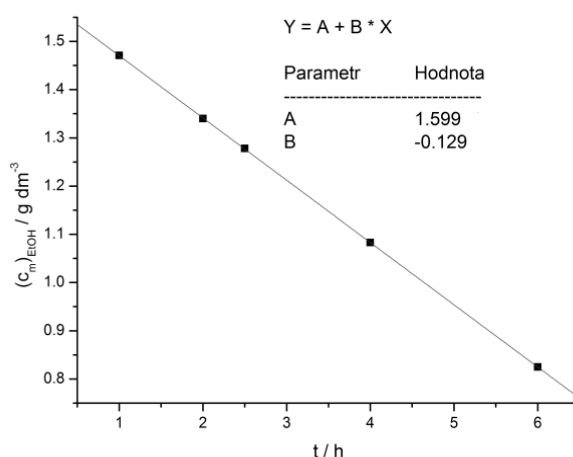
4 body

1.

za správnou a správně vyčíslenou rovnici 0,5 bodu

2. Vynesením experimentálních hodnot závislosti hmotnostní koncentrace ethanolu v krvi na čase obdržíme graf:

Vzhledem k tomu, že závislost koncentrace ethanolu na čase je téměř čistě lineární, jedná se o kinetiku nultého řádu.

za určení správného řádu kinetiky 1 bod
Uznávat i správné alternativní metody.

3. Kinetická rovnice nultého řádu má obecný tvar $c_m(t) = c_m(0) - kt$. Z grafu z předchozího příkladu je evidentní, že $a = c_m(0)$ a $B = -k$. Původní koncentrace ethanolu v krvi je tedy $1,60 \text{ g dm}^{-3}$ a rychlostní konstanta odbourávání $0,129 \text{ g dm}^{-3} \text{ s}^{-1}$.

za určení rychlostní konstanty 0,75 bodu, za správnou jednotku 0,25 bodu
celkem 1 bod

Doba, za kterou autor vystřízliví je (z rychlostní rovnice) $t = (c_m(0) - c_m(t))/k$. Požadujeme úplné vystřízlivění, a proto $c_m(t) = 0$. Z toho je pak $t = c_m(0)/k = 1,600/0,1291 = 12,4 \text{ h}$.

za vyjádření a uplatnění podmínky vystřízlivění 0,5 bodu, za správný výsledek 0,5 bodu
celkem 1 bod

4. Odbourávání ethanolu probíhá skrze větší množství metabolických drah, některé z nich mohou být navíc odbouráváním saturovány, tj. dochází ke katalytickému zpracování s přebytkem substrátu. Navíc se nejedná o elementární reakci. Celkový řád takového sledu reakcí pak může formálně respektovat kinetiku nultého řádu.

za jakékoliv smysluplné vysvětlení 0,5 bodu

Úloha 2 Ozonová díra

4 body

1. Z rovnic, které popisují mechanismus reakce, je časová změna parciálního tlaku ozonu rovna:

$$\frac{dp_{O_3}}{dt} = -k_1 p_{O_3}^2 - k_2 p_{O_3} p_{O_2} + k_{-1} p_{O_3} p_{O_2} p_{O_2}$$

za uvedení rychlostní rovnice 0,5 bodu

2. Pro atom kyslíku je z uvedeného mechanismu časová změna jeho parciálního tlaku:

$$\frac{dp_{O}}{dt} = k_1 p_{O_3}^2 - k_2 p_{O_3} p_{O_2} - k_{-1} p_{O_3} p_{O_2} p_{O_2}$$

Aplikací aproximace stacionárního stavu, tedy $dp_{O}/dt = 0$, obdržíme pro stacionární parciální tlak atomu kyslíku:

$$\frac{dp_{O}}{dt} = k_1 p_{O_3}^2 - k_2 p_{O_3} p_{O_2} - k_{-1} p_{O_3} p_{O_2} p_{O_2} = 0 \quad , \quad p_{O} = \frac{k_1 p_{O_3}^2}{k_2 p_{O_3} + k_{-1} p_{O_3} p_{O_2}}$$

Dosazením do rovnice pro časovou změnu tlaku ozonu obdržíme:

$$\frac{dp_{O_3}}{dt} = -k_1 p_{O_3}^2 - k_2 p_{O_3} \frac{k_1 p_{O_3}^2}{k_2 p_{O_3} + k_{-1} p_{O_3} p_{O_2}} + k_{-1} p_{O_3} p_{O_2} \frac{k_1 p_{O_3}^2}{k_2 p_{O_3} + k_{-1} p_{O_3} p_{O_2}}$$

Upravením tohoto výrazu dojdeme ke vztahu, ve kterém je za předpokladů $k_1, k_{-1} \gg k_2$ možno zanedbat k_2 oproti ostatním členům jmenovatele a krátit:

$$-\frac{dp_{O_3}}{dt} = \frac{2k_1 k_2}{k_{-1}} \cdot \frac{p_{O_3}^2}{p_{O_2}}$$

Porovnáním s experimentální rychlostní rovnicí je vidět, že k_{exp} je možné vyjádřit pomocí rychlostních konstant k_1, k_{-1} a k_2 jako:

$$k_{exp} = \frac{2k_1 k_2}{k_{-1}}$$

Navržený mechanismus je tedy ve shodě s experimentální rychlostní rovnicí.

za sestavení aproximace stacionárního stavu 0,5 bodu

za úpravu rychlostní rovnice pro úbytek ozonu 1 bod

za vztah experimentální rychlostní konstanty s dílčími 0,5 bodu

za konstatování shody s experimentální rychlostní rovnicí 0,5 bodu

celkem 2,5 bodu

3. Z porovnání experimentální rychlostní rovnice a rychlostní rovnice pseudodruhého řádu je evidentní, že

$$k_{pseud,2} = \frac{k_{exp}}{p_{O_2}}$$

Parciální tlak kyslíku v atmosféře lze vyjádřit jako součin atmosferického tlaku a jeho objemového zlomku v atmosféře. Pak nabývá rychlostní konstanta pseudodruhého řádu hodnoty:

$$k_{pseud,2} = \frac{k_{exp}}{p_{atm} \varphi_{O_2}} = \frac{2 \cdot 10^{-4}}{101325 \cdot 0,21} = 9,4 \cdot 10^{-9} \text{ Pa}^{-1} \text{ s}^{-1}$$

za správně vypočítanou rychlostní konstantu pseudodruhého řádu 1 bod

Úloha 3 Elektrofilní aromatická substituce

2 body

1. Dle Arrheniovy rovnice je rychlostní konstanta přímo úměrná exponenciální funkci záporně vzaté aktivační energie (za konstantní teploty). Proto s rostoucí aktivační energií klesá rychlostní konstanta reakce. Nejvyšší aktivační energii má tak substituce v *ortho*- poloze.

za vysvětlení a uvedení reakce 0,5 bodu

2. Pro výpočet poměru molárních zlomků produktů je třeba si uvědomit, že *o*- a *m*- polohy existují v (trifluormethyl)benzenu dvě. Proto budou molární zlomky nitroderivátů

$$x_{o.} : x_{m.} : x_{p.} = 2 \cdot k_{ortho} : 2 \cdot k_{meta} : k_{para} = 2 \cdot 4,5 \cdot 10^{-6} : 2 \cdot 6,7 \cdot 10^{-5} : 4,6 \cdot 10^{-6} = 9 : 134 : 4,6 \approx 2 : 15 : 1$$

*za využití poměru rychlostních konstant a molárních zlomků s uvedenými koeficienty 1 bod
za výsledek ve tvaru poměru malých celých či racionálních čísel 0,5 bodu
celkem 1,5 bodu*

Úloha 4 Brokolice, mrazák a doba použitelnosti potravin

6 bodů

1. Dle zadání platí pro teplotní koeficient Q_{10} (v případě, že $\Delta T = 10$ K)

$$Q_{10} = \frac{t_0}{t_p} = \frac{t_p(T_0)}{t_p(T_0 + \Delta T)} = \frac{k_z(T_0 + \Delta T)}{k_z(T_0)} = e^{-\frac{E_a}{R} \left(\frac{1}{T_0 + \Delta T} - \frac{1}{T_0} \right)}$$

Logaritmováním a úpravou obdržíme (pro aktivační energii v J mol^{-1}):

$$\ln Q_{10} = \frac{E_a}{R} \cdot \frac{\Delta T}{T_0(T_0 + \Delta T)} \rightarrow \ln Q_{10} = (1,56 \cdot 10^{-5} \text{ J}^{-1} \cdot \text{mol}) \cdot E_a$$

*za sestavení definičního vztahu pro Q_{10} 0,5 bodu, za správně odvozený vztah 0,5 bodu
za správný numerický převodní vztah 0,5 bodu
celkem 1,5 bodu*

2. Pro doby použitelnosti brokolice při -18 °C (255 K) a při -10 °C (263 K) platí následující vztahy:

$$\frac{t_0}{t_p(-18 \text{ °C})} = \exp \left(\frac{E_a}{R} \cdot \frac{\Delta T(-18 \text{ °C})}{T_0(T_0 + \Delta T(-18 \text{ °C}))} \right),$$

$$\frac{t_0}{t_p(-10 \text{ °C})} = \exp \left(\frac{E_a}{R} \cdot \frac{\Delta T(-10 \text{ °C})}{T_0(T_0 + \Delta T(-10 \text{ °C}))} \right)$$

Podělením těchto dvou rovnic eliminujeme t_0 a vyjádříme dobu použitelnosti při -10 °C:

$$\frac{\frac{t_0}{t_p(-18 \text{ °C})}}{\frac{t_0}{t_p(-10 \text{ °C})}} = \exp \left(\frac{E_a}{RT_0} \cdot \left(\frac{\Delta T(-18 \text{ °C})}{T_0 + \Delta T(-18 \text{ °C})} - \frac{\Delta T(-10 \text{ °C})}{T_0 + \Delta T(-10 \text{ °C})} \right) \right)$$

$$t_p(-10 \text{ °C}) = t_p(-18 \text{ °C}) \cdot \exp \left(\frac{E_a}{RT_0} \cdot \left(\frac{\Delta T(-18 \text{ °C})}{T_0 + \Delta T(-18 \text{ °C})} - \frac{\Delta T(-10 \text{ °C})}{T_0 + \Delta T(-10 \text{ °C})} \right) \right)$$

Neznámou aktivační energii určíme za pomoci odvozeného převodního vztahu:

$$E_a = \frac{\ln Q_{10}}{1,56 \cdot 10^{-5} \text{ J}^{-1} \cdot \text{mol}} = \frac{\ln 20}{1,56 \cdot 10^{-5} \text{ J}^{-1} \cdot \text{mol}} = 192000 \text{ J mol}^{-1}$$

Dosazením obdržíme:

$$t_p(-10^\circ\text{C}) = 1 \cdot \exp\left(\frac{192000}{8,314 \cdot 273} \cdot \left(\left(-\frac{18}{273-18}\right) - \left(-\frac{10}{273-10}\right)\right)\right) = 0,0636 \text{ y} \approx 23 \text{ d}$$

Brokolice tedy v mrazicí přihrádce vydrží jen nepatrně přes tři týdny.

za vyjádření doby použitelnosti 1,5 bodu

za vyčíslení aktivační energie 0,5 bodu

za správný výsledek 0,5 bodu

celkem 2,5 bodu

3. Pro celkovou část ztracené doby použitelnosti platí v tomto případě:

$$F = \sum_i \left(\frac{t_i}{t_{pi}}\right)_{r_i} = \frac{t(-24^\circ\text{C})}{t_p(-24^\circ\text{C})} + \frac{t(-10^\circ\text{C})}{t_p(-10^\circ\text{C})} + \frac{t(-18^\circ\text{C})}{t_p(-18^\circ\text{C})}$$

Je třeba dopočítat dobu použitelnosti při -24°C . k tomu využijeme vztahu z příkladu 2.:

$$t_p(-24^\circ\text{C}) = t_p(-18^\circ\text{C}) \cdot \exp\left(\frac{E_a}{RT_0} \cdot \left(\frac{\Delta T(-18^\circ\text{C})}{T_0 + \Delta T(-18^\circ\text{C})} - \frac{\Delta T(-24^\circ\text{C})}{T_0 + \Delta T(-24^\circ\text{C})}\right)\right)$$

$$t_p(-24^\circ\text{C}) = 1 \cdot \exp\left(\frac{192000}{8,314 \cdot 273} \cdot \left(\left(-\frac{18}{273-18}\right) - \left(-\frac{24}{273-24}\right)\right)\right) = 8,87 \text{ y}$$

Dosazením příslušných časů a dob použitelnosti dříve vypočtených do vztahu pro celkovou část ztracené doby použitelnosti máme:

$$F = \frac{3}{8,87 \text{ y}} + \frac{3}{365,25 \text{ y}} + \frac{14}{365,25 \text{ y}} = 0,20 \approx \frac{1}{5}$$

Zákazník tedy koupí (nevědomky) zboží, které má již pětinu své použitelnosti za sebou.

za rozvinutí vztahu pro jednotlivé časové úseky 0,5 bodu

za dopočet doby použitelnosti 1 bod

za správný výsledek 0,5 bodu

celkem 2 body

BIOCHEMIE

12 BODŮ

Úloha 1

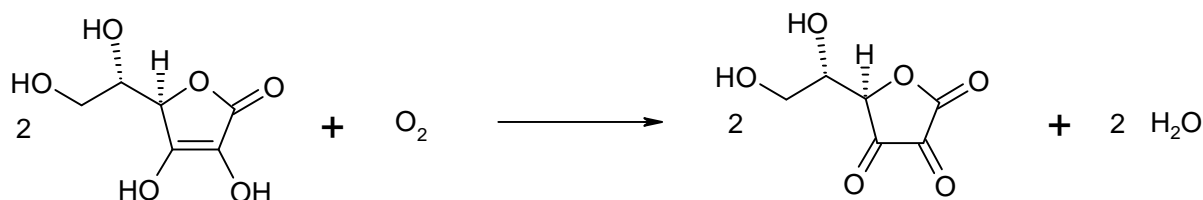
6 bodů

1. Kinázy přenášejí fosfátovou skupinu z energeticky bohaté sloučeniny (například ATP) na jiný substrát. *1 bod*
2. Esterázy hydrolyzují estery na karboxylovou kyselinu a alkohol. *1 bod*
3. Proteázy hydrolyzují proteiny. *1 bod*
4. Dismutázy katalyzují disproportionace. *1 bod*
5. Peroxidáza oxiduje peroxidem vodíku jiný substrát. *1 bod*
6. Kataláza rozkládá (katalyzuje disproportionaci) peroxid vodíku na kyslík a vodu. *1 bod*

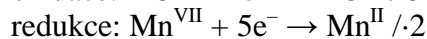
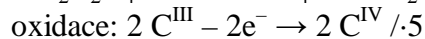
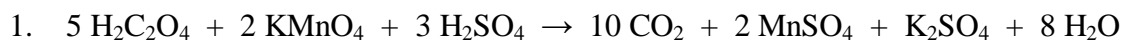
Úloha 2

6 bodů

1.

2. Měďnatý ion je obsažen v askorbát oxidáze, a proto funguje jako její aktivátor, navíc Cu^{2+} v přítomnosti O_2 katalyzuje oxidaci askorbátu i bez enzymu. Takže v přítomnosti mědi by na vzduchu rychle klesal obsah k. askorbové (vitamínu C) v příslušné ovocné šťávě. *2 body*
3. Zn^{2+} . *1 bod*
4. Hem (protoporfyrin IX s iontem Fe^{3+}). *1 bod*

PRAKTICKÁ ČÁST (40 BODŮ)**Úloha 1 Manganometrie – standardizace odměrného roztoku KMnO_4** **16 bodů***za správně vyrovnanou rovnicí 2 body*

2. Výpočet navážky dihydrátu kyseliny šťavelové:

$$n_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} = \frac{5}{2} n_{\text{KMnO}_4}$$

$$n_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} = \frac{5}{2} c_{\text{KMnO}_4} \cdot V_{\text{KMnO}_4}$$

$$n_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} = \frac{5}{2} \cdot 0,02 \cdot 0,015$$

$$n_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} = 7,5 \cdot 10^{-4} \text{ mol}$$

$$m_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} = n_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} \cdot M_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}}$$

$$m_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} = 7,5 \cdot 10^{-4} \cdot 126,07$$

$$m_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} = 0,095 \text{ g}$$

*za správný výpočet hmotnosti 3 body
uznat lze jakýkoliv smysluplný výpočet**za provedení standardizace manganistanu draselného 6 bodů*

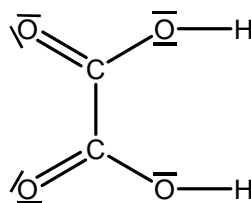
3. Výpočet přesné koncentrace manganistanu draselného:

Výpočet provedeme třikrát, pro každou navážku zvlášť a následně vypočítáme průměr ze tří hodnot molárních koncentrací.

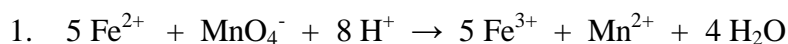
$$c_{\text{KMnO}_4} = \frac{2}{5} \cdot \frac{m_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}}}{M_{\text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}} \cdot V_{\text{KMnO}_4}}$$

za jakýkoliv správný výpočet tří hodnot molárních koncentrací 3 body, za průměrnou hodnotu 1 bod

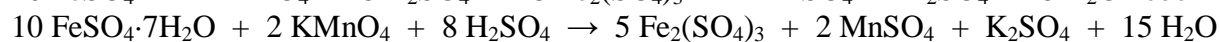
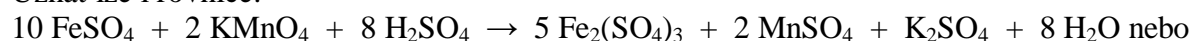
4.

1 bod

Úloha 2 Stanovení obsahu nečistot v heptahydrátu síranu železnatého 24 bodů

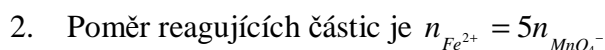
Uznat lze i rovnice:

za správné sestavení rovnice 2 body, za vyčíslení 1 bod; celkem 3 body

Bodové hodnocení titrací

Odchylka ΔV [cm ³]	Bodové ohodnocení
0 – 0,3	16
0,3 – 1,3	16(1,3 – odchylka)
$\geq 1,3$	0

Látkové množství Fe^{2+} v titrační baňce je $n_{\text{Fe}^{2+}} = 5 \cdot c_{\text{MnO}_4^-} \cdot V_{\text{MnO}_4^-}$

Látkové množství Fe^{2+} v odměrné baňce $n_{\text{Fe}^{2+}} = 10 \cdot 5 \cdot c_{\text{MnO}_4^-} \cdot V_{\text{MnO}_4^-}$

Experimentálně stanovená hmotnost $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ v odměrné baňce je

$$m_{\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}} = 5 \cdot 10 \cdot c_{\text{MnO}_4^-} \cdot V_{\text{MnO}_4^-} \cdot M_{\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}}$$

Výpočet obsahu nečistot v technickém $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$

navážka $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ v g .....100 %

vypočtená hmotnost $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ .....x %

obsah nečistot lze vypočítat jako 100 – x

za jakýkoliv smysluplný výpočet 4 body

3. Zelená skalice

1 bod

Úloha 3

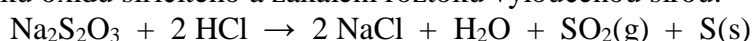
40 bodů

1. Indikátorovým papírkem zjistíme pH jednotlivých roztoků. Silně alkalickou reakci vykazuje zkumavka č. 3 a 5. Ve zkumavce č. 5 rozeznáme amoniak čichem. Z uvedených látek může vykazovat silně alkalickou reakci pouze hydroxid sodný.

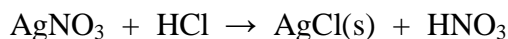
Slabě alkalickou reakci vykazuje roztok ve zkumavce č. 2, což z uvedených látek může odpovídat pouze hydrogenuhličitanu sodnému. Přídavkem kyseliny chlorovodíkové k roztoku NaHCO₃ dochází k jeho rozkladu za vzniku plynného oxidu uhličitého:

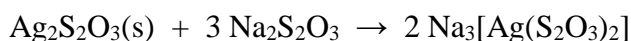
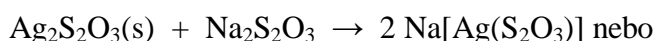
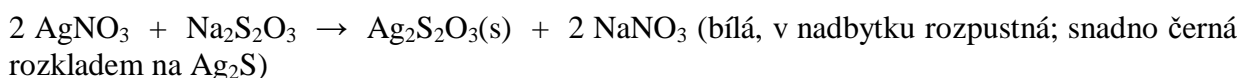
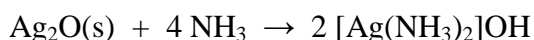
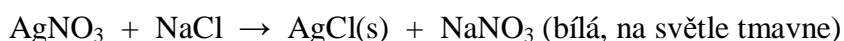
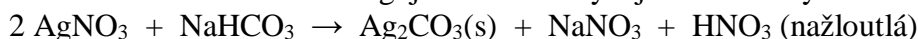
Přídavkem kyseliny chlorovodíkové k roztoku ve zkumavce č. 7 dochází k rozkladu thiosíranu sodného za vzniku oxidu siřičitého a zakalení roztoku vyloučenou sírou:

Přídavkem kyseliny chlorovodíkové k roztoku ve zkumavce č. 1 vzniká bílá sraženina, která účinkem světla tmavne:

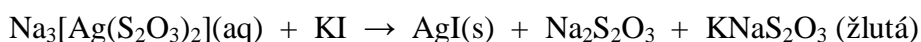
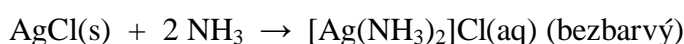
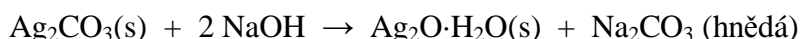
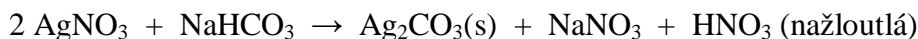
Roztok ve zkumavce č. 1 reaguje se všemi zbývajících roztoky za vzniku sraženin:

Na základě těchto reakcí lze rozlišit, ve kterých zkumavkách se nachází roztoky chloridu sodného, bromidu sodného a jodidu draselného.

2. Na základě výše uvedených reakcí se jedná o stříbrný kation.

3. Rovnice reakcí:

Řešení školního kola ChO kat. A a E 2012/2013

*každá správně přiřazená látka k číslu zkumavky 2 body; celkem 16 bodů
určení neznámého kationtu 3 body
popis jednotlivých změn v úkolu 3 pomocí rovnic po 3 bodech, celkem 21 bodů
za celou úlohu celkem 40 bodů*

POKYNY PRO PŘÍPRAVU PRAKTICKÉ ČÁSTI

Pomůcky:

- Pipeta 10 cm³,
- Byreta 25 cm³ (případně 50 cm³),
- Odměrná baňka 100 cm³,
- Odměrný válec 10 cm³ a 25 cm³,
- Malá nálevka,
- Větší nálevka,
- Titrační baňka 250 cm³ – 3 ks,
- Hodinové sklíčko,
- Pipetovací balónek (nebo jiný nástavec),
- Kádinky – 2 ks (o objemu 150 cm³),
- Porcelánová lodička (4 ks),
- Stříčka s destilovanou vodou,
- Kahan (případně elektrický vaříč),
- Gumová ochrana na prsty,
- Teploměr (do 100 °C).

Chemikálie:

- Kyselina sírová $c = 2 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$,
- Roztok manganistanu draselného $c = 0,02 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$,
- Dihydrát kyseliny šťavelové,
- Heptahydrát síranu železnatého.

Příprava roztoku manganistanu draselného o koncentraci $0,02 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$

3,16 g KMnO_4 rozpustíme v malém objemu vody a doplníme na 1 dm³. Spotřeba na jednoho studenta činí cca 250 cm³.

Příprava roztoku kyseliny sírové o koncentraci $2 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$

Kyselinu připravíme smísením 11 cm³ 98 % H_2SO_4 s vodou a doplněním na objem 100 cm³. Spotřeba na jednoho studenta činí cca 50 cm³.

Navážka dihydrátu kyseliny šťavelové

Na analytických vahách třikrát navážíme po 0,095 g (odpovídá spotřebě 15 cm³ $0,02 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$ KMnO_4).

Navážka heptahydrátu síranu železnatého

Na lodičku navážíme např. 5,000 g technického $\text{FeSO}_4\cdot 7\text{H}_2\text{O}$. Pokud máme k dispozici pouze čistý (případně p. a.) $\text{FeSO}_4\cdot 7\text{H}_2\text{O}$, tak studentům uvedeme navážku o 5 % vyšší (např. místo navážených 4,950 g uvedeme 5,200 g). Pozn. Spotřeba $0,02 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$ KMnO_4 by měla být kolem 18 cm³.

Organizátoři musí sami stanovit čistotu $\text{FeSO}_4\cdot 7\text{H}_2\text{O}$ (jak v případě technického, tak i v případě čistého) a podle toho spočítat, jaká by měla být spotřeba manganistanu draselného na studentovu navážku.

Doplňková úloha kategorie E

Pomůcky:

- Stojánek na zkumavky,
- Zkumavky (10 ks),
- Kartáček na zkumavky,
- Očíslované zkumavky se vzorky (8 ks),
- Tyčinka,
- 100 ml kádinka,
- 5 pipet (2 ml),
- 3 pipety (5 ml),
- Odměrný válec (25 ml),
- Stříčka s destilovanou vodou,
- Univerzální indikátorový papírek.

Chemikálie:

- činidlo – $2 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ HCl}$

Očíslované zkumavky naplnit následujícími roztoky:

- zkumavka č. 1 – $0,1 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ AgNO}_3$
- zkumavka č. 2 – $0,1 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ NaHCO}_3$
- zkumavka č. 3 – $0,1 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ NaOH}$
- zkumavka č. 4 – $0,1 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ NaCl}$
- zkumavka č. 5 – $5 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ NH}_3$
- zkumavka č. 6 – $0,1 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ NaBr}$
- zkumavka č. 7 – $0,1 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$
- zkumavka č. 8 – $0,1 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3} \text{ KI}$

CHEMICKÁ OLYMPIÁDA

Soutěžní úlohy studijní a praktické části a Autorská řešení soutěžních úloh kategorií A a E
49. ročník – 2012/2013

Vydala:	Vysoká škola chemicko-technologické v Praze, Vydavatelství VŠCHT Praha, Technická 5, 166 28 Praha 6
Autoři kategorií A a E:	RNDr. Valerie Richterová, Ph.D. Mgr. Václav Kubát Mgr. Jaromír Literák, Ph.D. Mgr. Radek Matuška Mgr. Martin Hrubý, Ph.D. Ing. Josef Janků
Odborná recenze:	Ing. Zdeněk Bureš Mgr. Václav Martínek, Ph.D. doc. RNDr. Jan Kotek, Ph.D. prof. Ing. František Liška, CSc. doc. RNDr. Petr Slaviček, Ph.D.
Pedagogická recenze:	RNDr. Vladimír Vít doc. RNDr. Helena Klímová, CSc. RNDr. Petr Holzhauser, Ph.D.
Redakce:	RNDr. Zuzana Kotková
Rok vydání:	2012
Počet stran:	51
Náklad:	50 ks